

מספר התקיעות במוספים [נד ע"א "כי אתא" - נה ע"א "מרבח בתוקעין"]

משנתנו מתארת את מספר התקיעות שהיו תוקעים במקדש, החל מיום חול שבו תקעו 21 תקיעות, ועד חג סוכות שחל להיות בערב שבת שבו תקעו 48 תקיעות. רב אחא בר חנינא למד מברייתא שבימים שבהם יש מספר קורבנות מוסף - על כל קורבן מוסף תוקעים תשע תקיעות (הכוללות שלוש פעמים: תקיעה תרועה תקיעה). הגמרא תדון לשיטתו מדוע נשנה המקרה הזה, ולא מקרים נוספים שגם בהם תוקעים 48 תקיעות.

רב אחא בר חנינא הביא ברייתא זו כשבא מדרום ארץ ישראל, ופירש שכוונתה "הכל פי המוספין תוקעין" שתוקעים תשע תקיעות בנפרד לכל מוסף שמוקרב (לדו' בשבת יו"ט, מקריבים קורבן מוסף של שבת ואומרים "שיר של שבת" ותוקעים תשע תקיעות, ומקריבים קורבן מוסף של יו"ט ואומרים "שיר של חג" ותוקעים תשע תקיעות).

וּבְנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַחֲצֹצְרוֹת, וְהָיוּ לְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם" (במדבר יח, שאין תלמוד לומר "יתקעו" (ידוע לנו שהכוהנים השתמשו בחצוצרות לתקיעה) שכבר נאמר "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם ויתקעתם בחצוצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם" (שם, ו), ומה תלמוד לומר "יתקעו"? הכל לפי המוספין תוקעין.

ברייתא

אם לכל קורבן מוסף תוקעים בנפרד תשע תקיעות מדוע התנא במשנתנו לא שנה את המספר המירבי של התקיעות ב"סוכות שחל בשבת", שלשיטת רבא"ח תוקעים 51 תקיעות (21 שבכל יום, 18 במוסף חג ושבת. 12 בניסוד המים)?

סוכות שחל ביום שישי, תקעו סך 48 תקיעות, וזהו מספר התקיעות המירבי:

משנתנו

21	תקיעות שבכל יום (3 פתיחת שערים, 9 תמיד של שחר, 9 תמיד של בין הערביים)
6	תקיעות של כניסת שבת (3 להורות לעם להפסיק לעבוד 31 להורות שנכנסה השבת)
9	קורבן מוסף של חג (הסוכות)
12	תקיעות של ניסוך המים (3 בשער העליון, 3 בשער התחתון, 3 בשער המים, 3 בזקיפת הערבות במזבח)

רבי זירא: ביום שבת לא היו תוקעים בבוקר 3 תקיעות לפתיחת השערים, כיוון שתקיעות אלו אינן מצווה (כתקיעה בקורבנות) אלא סימן בעלמא ללויים שיבואו למעמדם ודוכנם במקדש, לכן אין דוחות שבת. ממילא גם ביום שבת ויו"ט של סוכות ישנן 48 תקיעות.

שלוש למעלה עשירית (הלויים תוקעים בשמחת בית השואבה בעת עומדם במדרגה העשירית שנמצאת בין עזרת ישראל לעזרת נשים. משנה נא ע"ב), רבי אליעזר בן יעקב אומר: שלש על גבי המזבח (כמשנתנו).

ברייתא נד ע"א

רבא: מיהו הטוחן קמח ואינו שם לב שמוציאה מטחנתו סובין (אינו מדקדק לבדוק מהו טוחן ואומר)?! תירוצו של רבי זירא קשה משום שהמשנה במפורש אומרת שהיו תוקעים כל יום 21 תקיעות - משמע שאף בשבת תקעו לפתיחת השערים? שנית, אם לפני התנא עמדו שני ימים שבהם תקעו 48 תקיעות, מדוע בחר לשנות "סוכות שחל ביום שישי" ומתוך כך חידש חידוש אחד: שלא תקעו במעלה העשירית, אלא על גבי המזבח (כשיטת רבי אליעזר בן יעקב), היה שונה "סוכות שחל בשבת" ויחדש שני חידושים: שלא תקעו במעלה העשירית, שתוקעים בכל מוסף בנפרד (כשיטת רב אחא בר חנינא בסוגייתנו)?

רבא: לשיטת רב אחא הסיבה שלא שנה התנא "סוכות שחל בשבת", כיוון שתוקעים בו רק 39 תקיעות, כיוון שלא היו תוקעים בשבת את כל 12 התקיעות שהיו עושים במהלך הבאת המים לניסוך, כיוון שהיו המים מוכנים במקדש לפני השבת (סך: 21 שבכל יום, 9 במוסף שבת, 9 במוסף יו"ט).

[ניסוך המים] כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקודשת, מן (מי) השילוח, ומניחה בלשכה (שהיו המים מוכנים לניסוך המים בשבת).

משנה מח ע"ב

קשה לרב אחא: שהתנא ישנה מספר התקיעות המירבי ביום "ראש השנה שחל בשבת", שמקריבים בו שלוש קורבנות מוסף, ולשיטתו יתקעו בו גם 48 תקיעות (21 שבכל יום, 9 במוסף שבת, 9 במוסף ראש חודש, 9 במוסף ראש השנה).

נכנסה כת הראשונה נתמלאה העזרה נעלו דלתות העזרה תקעו הריעו ותקעו... יצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה. יצתה שניה, נכנסה שלישית. כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית. קראו את ההלל. אם גמרו (את ההלל, ולא סיימו להקריב את כל קורבנות הפסחים) - שנו, ואם שנו - שלשו, אף על פי שלא שלשו מימיהם (שהכוהנים זריזים, ותמיד סיימו את הקרבת הפסחים עוד בעת אמירת ההלל בפעם השנייה, ולמעשה אמרו 6 פעמים הלל). רבי יהודה אומר: מימיהם של כת שלישית לא הגיעו ל"אהבתי כי ישמע" (תהילים קטז,א), מפני שעמה מעטין (ולמעשה אמרו 7 פעמים הלל, כי הכת השלישית היית קטנה, ורק התחילו לומר את ההלל וכבר סיימו הכהנים לשחוט את הפסחים).

משנה פסחים סד ע"א

בחר התנא דווקא לשנות 48 תקיעות של "סוכות שחל בשבת" כדי לשנות את החידוש שתקעו על גבי המזבח (כ"ל).

שישנה התנא במשנה גם "סוכות שחל בשבת" וגם "ראש השנה שחל בשבת", שבשניהם תוקעים 48 תקיעות?

אין דרך התנא לשנות את כל המקרים, אלא הוא שנה אחד "סוכות שחל בשבת", וישנם מקרים נוספים שהוא לא שנה, כדוגמת: "ראש השנה שחל בשבת", ו"ערב פסח" שגם בו תקעו 48 תקיעות (21 שבכל יום, 27 בקריאת ההלל תשע פעמים. שהכוונה במשנה בפסחים "לא שלשו" לא סיימו לקרוא את ההלל, אך התחילו, ולפני התחלת קריאת כל הלל תקעו, הריעו ותקעו)

בבחינת "אל תמנע טוב מבעליך" - א"ע

נג ע"ב

משנה: "אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש, ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה" ... מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא: "רבי יהודה אומר: הפוחת - לא יפחות משבע (תקיעות), והמוסיף לא יוסיף על שש עשרה".

ייתכן שהתנא של משנתנו הינו כשיטת רבי יהודה, הסובר שאמרו 7 פעמים את ההלל, וממילא תקעו באותו יום רק 42 תקיעות, וחוזרת השאלה איזה מקרים נוספים מלבד "ראש השנה שחל בשבת" התנא לא שנה (כדי שנוכל לטעון להסברת המשנה לרב אחא "תנא ושייר")?

לא ניתן להעמיד שמשנתנו הינה כשיטת רבי יהודה כיוון שאת הרישא של המשנה העמדנו לא כשיטת רבי יהודה, אלא כשיטת חכמים (שכל תקיעה הינה מצווה בפני עצמה, לכן "תקיעה, תרועה ותקיעה" הינן שלוש מצוות).

דחיית התירוץ: שמה התנא של משנתנו סובר ברישא כחכמים (להחשיב כל תקיעה כמצווה), אך בסיפא סובר כרבי יהודה שתוקעים במקדש בערב פסח 42 תקיעות, ומכאן ש"ערב פסח" אינו נחשב שיעור לפי שיטתו. וחוזרת השאלה איזה מקרים נוספים מלבד "ראש השנה שחל בשבת" התנא לא שנה (כדי שנוכל לטעון להסברת המשנה לרב אחא "תנא ושייר")?

התנא שייר "ערב פסח שחל בערב שבת", שאף לשיטת רבי יהודה שתוקעים רק 27 תקיעות בקריאת ההלל (ונגרע 6 תקיעות משיטת חכמים), יש 6 תקיעות נוספות בגין הבלדת העם ממלאכה בכניסת השבת, ואזי גם לשיטת רבי יהודה תוקעים 48 תקיעות (למסקנה לשיטת רב אחא התנא שנה "סוכות שחל בשבת", ושייר: "ראש השנה שחל בשבת", ו"ערב פסח שחל בערב שבת").

משנתנו

ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה... ערב שבת שבתוך החג היו שם ארבעים ושמונה.

כיצד התנא אמר שהמספר המירבי של התקיעות הינו 48? והרי ב"ערב פסח שחל בשבת" ישנם 51 תקיעות לרבי יהודה, ו57 לחכמים (21 שבכל יום, 9 במוסף שבת, 27 בקריאת הלל בקורבן הפסח)!

משנה שבת קיג ע"א

חלבי שבת (של תמיד של בין הערבים שלא הוקטרו. במוצא"ש) קריבין ביום הכפורים.

המשנה שונה מקרים שקורים בכל שנה, כדו' חג הסוכות, אבל חג פסח שחל במוצאי שבת אינו קורה בכל שנה, ולכן אין התנא שונה אותו כמקרה שיש בו מספר תקיעות מירבי.

רבי זירא שבת קיד ע"ב

רבי זירא: כי הוינן בי רב בבבל הוה אמרי: הא דתניא "יום הכפורים שחל להיות ערב שבת לא היו תוקעין (להבדיל את העם ממלאכה לפני שבת, כיוון שאסור לעשות מלאכה אף ביום כיפור), ובמוצאי שבת לא היו מבדילין (על הכוס ויתן לקטן לשתות, או בתפילה. כיוון שיוצאים מקדושה קלה "שבת" לקדושה חמורה "יום כיפור") דברי הכל היא (בין רבי ישמעאל ובין רבי עקיבא, החולקים האם חלבי שבת קריבים ביום כיפור החל במוצאי שבת). כי סליקית להתם (כשעליתי לארץ ישראל) אשכחתי לרבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי, דיתבי וקאמר: רבי עקיבא היא (ואין היא סברת הכל).

והרי התנא עצמו שנה מקרה שלא קורה בכל שנה, שחל יום טוב סוכות ביום שישי (התנא שנה "סוכות", משמע שכוונתו הן ליר"ט והן לחוה"מ. ועוד קשה, ביום שזכה תוקעים רק 39 תקיעות ולא 48 כפי שהתנא אמר? כי אין תוקעים את 12 התקיעות של שמחת בית השואבה, כיוון שאינן דוחות יום טוב. שיטת חכמים במשנה נ ע"ב).

אחרים

אחרים אומרים: אין בין עצרת לעצרת (של שנה הבאה) ואין בין ראש השנה לראש השנה (של שנה הבאה) אלא ארבעה ימים בלבד (שנה כוללת 50 שבועות 41 ימים, לכך אם חל ראש השנה ביום ראשון בשנה הבאה יחול ראש השנה ביום חמישי), ואם היתה שנה מעוברת - חמשה (תמיד החודש שמוסיפים הינו 29 יום. לכך שנה מעוברת כוללת 54 שבועות 51 ימים).

אין כזו אפשרות שיחול יום טוב ראשון של סוכות (ט"ו תשרי) ביום שישי, כיוון שבכזו שנה יום כיפור (י' תשרי) חל במוצאי שבת, ובי"ד מקדימים ומעבירים את החודש ומוסיפים יום שלא יהיה יום כיפור במוצא"ש (אלא ביום ראשון. שלא יתייבשו הירקות או יסריח המת מיום שישי עד מוצאי יום כיפור. ר"ה כ ע"א).

והרי מצינו שחל יום כיפור במוצאי שבת (וביום שישי)? ואם כך שנה התנא מקרה שלא קורה בכל שנה?

הברייתא הינה לשיטת אחרים שאין מעבירים את החודש אפילו לצורך (כדי שלא יהיה הבדלים בין שנה לשנה יותר מארבעה או חמישה ימים), ולכן לשיטתם ייתכן שיום כיפור יחול ביום ראשון. אך לשיטת חכמים שבי"ד מעבירים את החודש לצורך - לא יכול לצאת יום כיפור ביום ראשון (כנ"ל), לכך אין אפשרות שיהיה י"ט סוכות ביום שישי. ממילא, ניתן לומר שהתנא שונה מקרים שחלים בכל שנה כדו' "סוכות שחל ב", אך לא שונה מקרים שלא קורים בכל שנה כדו' "ערב פסח שחל בשבת" (אפילו שיש בו יותר מ48 תקיעות).

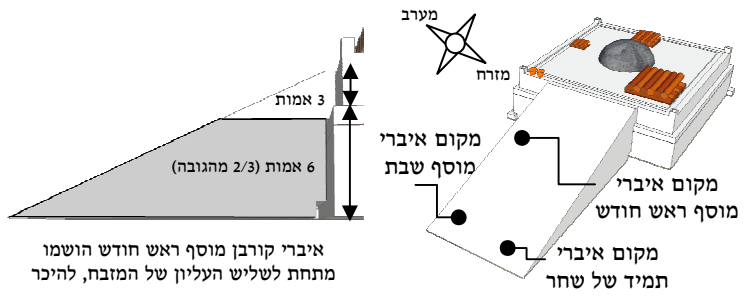
ברייתא

ראש חדש שחל להיות בשבת - שיר של ראש חדש דוחה שיר של שבת.

לרב אחא הסובר שעל כל מוסף תוקעים בנפרד (ובשעת השיר תוקעים), מדוע שיר של ראש חודש דוחה את שיר של שבת, לשיטתו יאמרו גם של שיר של שבת וגם שיר של ראש חודש?

רב ספרא: כוונת הברייתא "דוחה", לא שאין אומרים שיר של שבת, אלא מקדימים את שיר של ראש חודש לשיר של שבת (למרות שאת קורבן שבת מקריבים קודם קורבן ראש חודש. רבי יוסה שקלים כב ע"ב).

חלבי (וגם אברי) תמיד של שחר ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח (הכהנים) היו מניחים את איברי התמיד בתחתית הכבש, לסימן שהם איברי התמיד, כדי שלא יתבלבל המקריב עם איברי קורבן המוסף. יומא כז ע"א, ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב (הונחו גם בחצי הכבש, כנגד איברי התמיד של שחר, ו)איברי מוסף) של ראש חדש ניתנין (בכבש מול מקום) תחת כרכוב המזבח ולמטה.

איברי קורבן מוסף ראש חודש הושמו מתחת לשליש העליון של המזבח, להיכר

כיצד ניתן לאמר שמקדימים את שיר של ראש חודש לשבת? והרי "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם"!!

רבי יוחנן: אומנם "תדיר קודם", אך עשו חכמים חיזוק לראש חודש להקדימו, כיוון "שיכירו דפשיטא להו לבית דין שקידשוהו כהלכתו, ולא יגמגם לב אדם עליו, דרוב בני אדם לא ראו חידוש הלבנה" (רש"י).

והרי עשינו היכר אחר, לשים את איברי קורבן מוסף של ראש חודש בחצי העליון של המזבח (מעל איברי קורבן מוסף של שבת), ואמר רבי יוחנן שעשו כן להיכר ראש חודש שנקבע בזמנו (וב"ד לא טועים), ומדוע צריך היכר נוסף?

חכמים עשו שני היכרים לראש חודש, שישנם כאלה שישמעו את השיר של קורבן מוסף שהוקדם, ויש כאלה שיראו את איברי המוסף שנמצאים במזבח.

מהברייתא משמע שאין תוקעים לכל קורבן מוסף בנפרד. תיובתא דרב אחא, תיובא.

מהברייתא משמע שאין אומרים שיר (וממילא אין תוקעים) על קורבן החג, בנוסף לשיר שעל קורבן מוסף שבת (אלא רק את השיר שעל קורבן מוסף של שבת). תיובתא דרב אחא, תיובתא.

כיצד ניתן לדחות את דבריו של רב אחא בר חנינא, הרי הוא הסתמך על ברייתא שמקורה בפסוק?

רבינא: כוונת הברייתא ללמוד מ"תקעו בַּחֲצֹצְרוֹת" ש"הכל לפי המוספין תוקעין" שמאריכים את התקיעות, עד שיגמרו להקריב את כל נסכי המוספים (אך נתקעות רק 9 תקיעות).

חכמי קיסריא בשם רבי אחא: כוונת הברייתא שבשעה שיש כמה קורבנות מוסף - מוסיפים לוויים שיתקעו יחדיו כולם (אין פוחתין משתי חצוצרות... ומוסיפין חצוצרות) עד עולם (כפי שירצו). ערכין יג ע"א.

יכול כשם שתוקעין על (קורבן מוסף של) שבת בפני עצמו, ועל ראש חדש בפני עצמו (כאשר חל ראש חודש ביום חול, ואינו מקריב עימו קורבן מוסף נוסף) - כך יהיו תוקעין (בנפרד) על כל מוסף ומוסף (כשחלים ביחד)? תלמוד לומר: "וּבַיּוֹם שֶׁמִּחֲתָתֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשְׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת" (במדבר י, 9).

מהיכן הבינה המשנה שאין תוקעין על כל מוסף בנפרד, מתוך הפסוק המחייב לתקוע בחצוצרות בראש חודש?

אביי: כתוב "וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשְׁכֶם" לשון יחיד, להקיש כל החודשים זה לזה, שתקיעותיהם שוות (אפילו ראש חודש תשרי שיש בו מוסף ראש חודש וראש השנה, יהיה שווה במספר תקיעותיו לראש חודש אלול שיש בו מוסף ראש חודש בלבד).

רב אשי: כתוב "וּבְרֵאשֵׁי" לשון רבים, וכתוב "חֲדָשְׁכֶם" לשון יחיד, ראש השנה הינו חודש יחיד שיש בו שני ראשים (ראש השנה וראש חודש), ואעפ"כ כתבה התורה בלשון יחיד "חֲדָשְׁכֶם", ללמדנו שלעניין תקיעות נחשב הוא כיחיד (רק 9 תקיעות. אפילו שיש בו שני קורבנות מוסף).

בחולו של מועד (סוכות), בראשון (של חוה"מ) מה היו אומרים (בשיר המוסף של קורבן)? "הָבּוּ לָהּ בְּנֵי אֱלֹהִים" (שם כט,א. מזמור המתאר את כבוד ה', ושקולו נמצא על המים, לכבוד ניסוך מים). בשני מה היו אומרים? "וּלְרִשְׁעֵי אֱמֹר אֲלֵהֶם מָה לָךְ לִסְפֹּר חֲקֶיךָ" (שם נ,טז. במזמור ישנם דיבורי כיבושים לעם שיחזרו בתשובה, וישלמו בזמן את נדריהם, שיש לשלם נדרים שנה שלמה עד חג הסוכות. ר"ה ד ע"א). בשלישי מה היו אומרים? "מִי יָקוּם לִי עִם מְרָעִים" (שם צד,טז. מזמור המשבח את עם ישראל, שלמרות שהינם משועבדים תחת האומות הם שמחים בחג הסוכות, ומתפללים להינצל מרעתם). ברביעי מה היו אומרים? "בִּינּוּ בְעָרִים בְּעָם" (שם, ח. לפני שפורשים העם לבתיהם מזהירים אותם שיפרישו כראוי מעשרות מהתבואה שנאספת, ולא יהיו צרי עין כלפי העיניים. ואף שהפרשת מעשרות הינה בסתר, התבוננו הבערים (הטפשים) בעם, האומרים בלבבם "מִי יראני?! הרי 'אם יצַר עֵין - הֲלֹא יִבִּיט?!" (שם, ט). בחמישי מה היו אומרים? "הֲסִירוֹתַי מִסֶּבֶל שְׂכָמוֹ" (שם פא,ז. במזמור זה הקב"ה מודיע לבני ישראל שאם ישמרו את מצוותיו יגזור עליהם טוב בדין על המים (בחג ניידונים על המים. ר"ה א ע"א), וישלח לכם ברכה). בששי מה היו אומרים? "מוֹטוֹ כָּל מוֹסְדֵי אֶרֶץ" (שם פב,ה. אומרים המזמור כדי לומר את הפסוק "עֲנִי וְרַשׁ הַצִּדִּיק" (שם, ג) אלו מעשרות, שהגוזל את העניים במתנותיהם גורם לקללה (אבות פ"ה מ"ט) ולהתמוטטות יסודות הארץ). ואם חל שבת באחד מהם (ואין אומרים באותו יום שיר של חג על המוסף יום טוב)? "מוֹטוֹ" ידחה (מזמור אחד לא נאמר בשבת, וכדי לשמור את סדר המזמורים ממשיכים לומר את המזמור שאחריו ביום ראשון, ממילא המזמור האחרון "מוֹטוֹ" אינו נאמר).

רב ספרא הניח סימן לזכור את סדר המזמורים: הומבה"י ("הבר", "ולרשע", "מ", "בינו", "הסירות", "מוטו"), רב פפא הניח סימן הומבה"י ("הבר", "ולרשע", "מ", "הסירות", "בינו", "מוטו"). וכדי לזכור את סימנו של רב ספרא הגמרא אומרת "אמבוהא דספרי" (חבורה גדולה של אנשים המצויה אצל סופרים. שהמבו שבו נמצאים מלמדי התינוקות נקרא "אמבוהא דספרי" כיוון שדרך האבות והאמהות ללכת ולהתכנס שם עבור ילדיהם) ש"אמבוהוא" דומה ל"הומבה", ו"ספרי" דומה לרב ספרא.

הסבר המשנה לשיטת רב אחא בר חנינא (הסובר שתוקעים בכל שחיטת מוסף) נתמך בכך שהתנא שנה מקרה אחד של 48 תקיעות (ודווקא מקרה זה כדי לחדש חידוש), ושייר מקרים נוספים שלא שנה (אין דרך התנא לשנות את כל המקרים האפשריים).

ערב פסח שחל בשבת	ערב פסח שחל ביום שישי	ערב פסח ביום חול	ראש השנה שחל בשבת	סוכות שחל בשבת	סוכות שחל ביום שישי	
21	21	21	21	ר"ז: 18 רבא: 21	21	21 תקיעות שבכל יום (3 פתיחת שערים, 9 תמיד של שחר, 9 תמיד של בין הערביים)
	6				6	6 תקיעות בכניסת שבת (3 להורות לעם להפסיק לעבוד 3 להורות שנכנסה השבת)
9			9	9		9 תקיעות בקורבן מוסף של שבת
			9			9 תקיעות בקורבן מוסף של ראש חודש
			9	9	9	9 תקיעות בקורבן מוסף של חג
				ר"ז: 12 רבא: אין	12 חוה"מ: 12 י"ט: אין	12 תקיעות בניסוך המים (3 בשער העליון, 3 בשער התחתון, 3 בשער המים, 3 בזקיפת הערבות במזבח)
חכמים: 27 ר"י: 21	חכמים: 27 ר"י: 21	חכמים: 27 ר"י: 21				תקיעות בקריאת ההלל בעת שחיטת קורבן הפסח
51/57	48/54	42/48	48	39/48	36/48	סך התקיעות: